

Oponentský posudek na disertační práci
Julija Tormyševa
Aplikace z korálků na lidovém textilu

Předkládaná disertační práce zpracovává pozoruhodnou a pro obor přínosnou tematiku. Překvapí proto poněkud rozpačitě působící a nemístně stručné uvedení čtenáře do kontextu, ostře kontrastující s vysokou kvalitou jádra práce (kap. III.). Řešenou problematiku je vhodné patřičně terminologicky vymezit, což autorka v úvodu práce činí pouze částečně konstatováním, že literatura různých oborů pojímá definici korálku rozdílně. K této situaci ovšem považuji za nutné zaujmout jasné stanovisko, nejlépe etnologické; namísto toho je problém řešen jeho obejitím pomocí zobecnění, které je však ve výsledku zavádějící. Dovoluji si například oponovat příliš vágnímu tvrzení, že perle je skleněný korálek jako i označení rokaje za "perličky". Existují tzv. vinuté perle, zhotovované od starověku ručně kus po kusu, kdy každý kus je originálem; od poslední třetiny 19. století se v českém lidovém prostředí objevují tzv. perle mačkané, pod pojmem "perle" jsou však v oblasti jejich výroby také rozuměny výrobky z foukaného skla, tedy produkty vzniklé zcela odlišnou technologií. Některé z těchto skutečností vyplývají až z vlastního rozboru na s. 31. Výroba jednotlivých typů byla přitom v rámci českého prostředí (zejména krkonošsko-jizerského kulturního areálu) časově i regionálně diferencovaná. Terminologie se samozřejmě mohla lišit i dle koncových uživatelů v rozdílných etnografických regionech, což by bylo dobré v úvodu zdůraznit i vzhledem k faktu, že tohoto lidového názvosloví se drží i řada citovaných autorů; někteří z nich pak užívají názvosloví zobecněně až chybně (např. Emilie Fryšová, ale i Blažena Šotková), čehož si ostatně autorka ve vlastním textu práce sama správně všímá a tento fakt komentuje. Synonymizaci pojmů "korálek" a "perle" tedy považuji za poněkud nešťastnou, neřešící současný zmatečný stav, vzniklý snad chybním překladem v němčině obsahově širšího pojmu *Glasperlen*. Názvu i vlastním textu práce by prospěla volba neutrálnějšího termínu, např. "skleněné bižuterní aplikace" při kontextuálním upřesnění v každém jednotlivém případě, které autorka konečně v úvodu deklaruje a následně také poctivě uplatňuje.

Práce ostatně téměř postrádá úvod a ihned se věnuje kritice pramenů. Technologický úvod by přitom prospěl nejen z hlediska široce řešených estetických účinků oděvních aplikací. Absentující technologická a typologická analýza skleněných bižuterních výrobků v úvodní pasáži - byť velmi stručná - by umožnila i lepší pochopení využití jejich specifických vlastností pro konkrétní typy aplikací na konkrétních oděvních částech. Osobně například lituji absenci jakékoliv zmínky o poměrně zajímavé výzdobě foukaných perlí rybím stříbrem, tedy barvivem z rybích šupin získávaným jejich hnětením ve vodě a následným výluhem ve čpavku; jen v Jablonci se výrobou těchto skleněných perel zabývaly dvě továrny, přičemž daný průmysl byl napojen na jihočeské

rybníkářství, dodávající šupiny z plevelných ryb nevhodných k prodeji na maso; další továrny stály v Hořicích i jinde; technologie přišla v minulosti z Francie (17. stol.), kde se užívalo rovněž šupin ryb mořských. Výsledný produkt nabyl perleťového lesku; zajímavá by byla např. komparace jejich výskytu s oblastmi oblíbenosti perleťových doplňků v lidovém oděvu.

Je rovněž diskutabilní, zda lze v postbausingerovském paradigmatu hovořit o "poslední fázi existence tradiční lidové kultury"; bylo by dobré si tento pojem pro potřeby práce obsahově definovat - i názory významných autorit se totiž různí (např. Leopold Schmidt datuje tradiční lidovou kulturu mezi roky 1450 - 1848, kdy začíná pozvolna zanikat s ustavením občanské společnosti). Zdůvodnění autorčiny volby vymezení by měly obsahovat právě úvodní pasáže předkládané práce.

Dále by byla zajímavá komparativní analýza vytlačování lidových šperků a oděvních aplikací zhotovených z odlišných minerálních materiálů (barevné kovy, polodrahokamy, perleť atd.), ale i koráleků, levnějšími či pohledově výraznějšími skleněnými aplikacemi, např. foukanými perlemi (jak si všímá i František Lego cit. na s. 5) a parciálního zachovávání těchto mnohdy dražších materiálů v oděvu obřadním (jak vyplývá z popisu Anny Jehličkové cit. na s. 6). Deskriptivní texty starších generací etnografů, kteří dle autorky podávají o korálových aplikacích na lidovém oděvu zpravidla jen marginální zmínky, odhalují, byť mnohdy bezděky, mnohé souvislosti k tématu a podávají, byť mnohdy nepřímou, odpovědi na mnohé otázky řešené v této práci. Autorka k tématu cituje text Aleny Křížové (s. 19); tato i některé další významné citace by si zasloužily kritický rozbor či rozpracování nastíněných myšlenek plynoucí ve formulaci vlastního názoru na řešené téma.

Oceňuji bystré postřehy o dobovém vnímání korálové aplikace jako úpadkové oproti lidové výšivce, ačkoliv postrádám stručné objasnění příčin tohoto jevu, které by autorce přineslo odpověď i na selektivní charakter tvorby sbírek lidového textilu 19. století, řešený v kapitole "Materiální doklady", jehož motivace nebyla pouze estetická jako i zmínku o vlivu návazné kartografické metody na muzejnictví. Dále považuji za přínosné zhodnocení odborných stanovisek a metodiky východoslovanských autorů, z nichž mnohé v českém prostředí nebyly doposud plně reflektovány.

Zvolené členění kapitol práci poněkud fragmentuje; text se tak po metodologickém vhledu, kritice pramenů a pojednání o muzejních sběrech přelomu 19. a 20. století přenáší do starověku a středověku v rámci historicko-archeologického encyklopedického exkursu na téma vývoj koráleků v interkulturním prostoru a českých zemích zvláště.

Doporučuji autorce vyvarovat se zužujících a dnes již antikvovaných interpretací jakéhokoliv jevu lidové kultury jako "příkladu lidové kreativity" nebo "projev kreativity lidu" (alias tvořivosti, např. s. 34 nebo s. 62) zvláště proto, že její hlubší porozumění povaze lidové kultury z textu práce jasně vyplývá.

Kapitola III. (s. 34-112) pak představuje nejhodnotnější část a těžiště disertační práce. Právě zde v rámci vlastního textu autorka jednoznačně prokázala schopnost kvalitní kritické práce se zdroji a hluboké porozumění problematice a splnila tak dle mého názoru požadavky kladené na odborný text.

Ryze formální otázkou zůstává způsob uvádění zdrojů s citací nejen rozsahu článku v periodiku, ale i konkrétní strany, ze které je v textu práce citováno, patřící spíše pouze do poznámky pod čarou. Naopak až na výjimku (ŠTĚPÁNOVÁ, I.: Lidový oděv v Čechách 19. století. Praha: SPN, 1984) všude chybí údaje o nakladateli, editorovi či redaktorovi, u periodik pak zpravidla i čísla ročníků; v seznamu zdrojů i v textu práce nalezneme i jisté množství překlepů (např. Jozef Klvaňa - Josef Klvaňa, s. 50), které však mohou být dány i jistou jazykovou bariérou. Zvolený systém citací by měl být v práci vysvětlen.

Výše uvedené výtky nepovažuji za překážku obhajobě a vzhledem k úrovni odbornosti jádra předkládaného textu považuji za vhodné, aby se autorka tématu dále systematicky věnovala a svůj odborný zájem o téma nadále rozvíjela.

Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako *prospěla*.

V Praze dne 12. 3. 2018

PhDr. Daniel Dědovský, Ph.D.